

ΤΡΕΙΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΙ:

ΔΙΟΓΕΝΗΣ Ο ΛΑΕΡΤΙΟΣ, ΣΕΞΤΟΣ Ο ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΣΤΟΒΑΙΟΣ

Είναι γεγονός άνατίρητον, ότι οι Έλληνες Ιστοριογράφοι τής φιλοσοφίας τών αρχαίων χρόνων, οι άκμάσαντες έν εκείνη τή έποχή ή και πως βραδύτερον, δέν έπέδειξαν πάντες τό αυτό πνεύμα, όσον άφορᾷ εις τήν μελέτην και τήν έρμηνείαν τών πηγών τής έλληνικής φιλοσοφίας· τινές έξ αύτών ήκολούθησαν ίδιον τρόπον έρεύνης.

Έν τοίς έξής θά διαλάβωμεν περι τών τριών, ούτως ειπείν, μεθόδων ή τρόπων εκθέσεως τής φιλοσόφου Ιστορικής ύλης μετά τών οικείων αύτης εκπροσώπων, τονίζοντες συγχρόνως τήν ύπάρχουσαν τυχόν, έκ του ειρημένου τρόπου εκθέσεως, ώφέλειαν ώς προς τήν περαιτέρω έρευναν και σπουδήν τής Ιστορίας τής φιλοσοφίας.

Έν πρώτοις λϊαν χρήσιμος ώς πηγή τυγχάνει ό έν πολλοίς άκριτος χαρακτηριζόμενος Διογένης ό Λαέρτιος (Γ' μ. Χ αϊών.), ό κατ' έξοχήν εκπρόσωπος τής «Ιστορικής μεθόδου», δι' ής ούτος συλλέγει πᾶσαν λεπτομέρειαν περι του βίου, τής δράσεως και τής έν γένει διδασκαλίας του ύπ' έξέτασιν τελούντος φιλοσόφου.

Τό έργον του Διογένους του Λαερτίου, έν άντιδιαστολή προς τό έργον του Φιλοστράτου, (περί τό 170 μ. Χ.) του έξιστοροούντος τους βίους τών Σοφιστών, εκθέτει τους βίους τών φιλοσόφων και άποτελείται έκ δέκα βιβλίων (=περί βίων δογμάτων και άποφθεγμάτων (ή π. βίων και γνωμών) τών έν φιλοσοφία ευδοκιμησάντων βιβλία 10. έκδοσις Ηύβner, τόμ. 2, Λειψία 1828—1831), εκκλοφορήθη δε προφανώς επί αυτοκράτορος 'Αλεξάνδρου Σεβήρου (222—235) και «άφιερώθη» εις τινα 'Ιουλϊαν Δόμναν, φιλόμουσον και προστάτιδα παντός περι τά γράμματα άσχολουμένου, σύζυγον πιθανώς του αυτοκράτορος Σεπτιμίου Σεβήρου (193—211) ή μητέρα του προμνημονευθέντος 'Αλεξάνδρου.

Έν τῷ προοίμῳ του έν λόγω έργου μνημονεύονται αι πρώται τής φιλοσοφίας αρχαί, άς άναζητεί ό συγγραφεύς εις τάς δοξασίας τών άνατολικών λαών, ώς τών Περσών, 'Ινδών, Βαβυλωνίων, Χαλδαίων κτλ. ειτα άπό του βιβλίου Α'—Β', 4 άναγράφονται πάντες οι παλαιοί Έλληνες φιλόσοφοι μέχρι και του 'Αναξαγόρου και έπακολουθοϋσιν έν τοίς έξής ό Σωκράτης και αι Σωκρατικά αύτου Σχολαί (Β'—Δ', 5), ό 'Αριστοτέλης και οι Περιπατητικοί (Ε'), οι Κυνικοί μετά του άρχηγέτου αύτών 'Αντισθένης (ΣΤ'), οι άπό του Ζήνωνος μέχρι και του Χρυσίππου Στωϊκοί (Ζ'), ό Πυθαγόρας μετά τών Πυθαγορείων (Η'), ό 'Ηράκλειτος μετά τών εκπροσώπων τής 'Ελεατικής, ώς και τής Σκεπτικής αίρέσεως (Θ') και έν τέλει καταλήγει ό Διογένης ό Λαέρτιος εις τόν 'Επίκουρον (Ι').

Έν τοίς άνωτέρω βιβλίοις περιέχονται ποικίλαι και πάμπολλαι βιογραφικού και δοξογραφικού περιεχομένου περι τών άνωτέρω φιλοσόφων ειδήσεις, δι' άς ό προμνημονευθείς συγγραφεύς ούδεμίαν κρίσιν ποιείται και τουτο, διότι ό ίδιος ούδεμίαν φιλοσοφικής παιδείας έτυχε και επί πλέον ούδεμιαν φιλοσοφικής αίρέσεως θαυμαστής και όπαδός έγένετο· αλλά φιλομαθέστατος ών άνέγνωσε τά πλείστα τών πρό αύτου συγγράμματα, έξ ών ήντλησεν, ώς φαίνεται, τεράστιον ύλικόν γνώσεων, τό όποιον θά κατέγραφε λϊαν ευχαρίστως έν τοίς βιβλίοις αύτου, άνευ βεβαίως φιλοσοφικής τινος συνο-

χῆς καὶ διαθέσεως· τὰ πρότυπα, ἅτινα ἐξέλεξεν, ὡς πρὸς τὴν συγγραφὴν τοῦ προμηθευθέντος ἔργου ὑπῆρξαν πολλὰ καὶ ποικίλα, ἐν οἷς αἱ «Διαδοχαὶ φιλοσόφων» τοῦ Σωτίωνος (190 π. Χ.), ἡ ἐπιδρομὴ φιλοσόφων τοῦ Διοκλέους τοῦ Μάγνητος (πρώτος αἰὼν π. Χ.) καὶ κυρίως ἡ «παντοδαπὴ ἱστορία» τοῦ Φαβωρίνου (ἤκμασε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀδριανοῦ).

Ἐν πάσῃ ὁμῶς περιπτώσει ἡ ἱστορικὴ αὕτη φιλοσοφικὴ ἔκθεσις τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου, ἡ γέμουσα ἀτάκτων γνώσεων καὶ ὕλικου, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀ-ρίτου, δύναται νὰ ἀποβῆ ἀξία λόγου πηγὴ εἰς τὸν ἔμπειρον τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας μελετητὴν, διότι τὸ μὲν διὰ ταύτης παρέχεται δυσεύρετον καὶ ποικίλον ὕλικον, τὸ δέ, διότι οὐδεμία, ὡς πρὸς αὐτό, ἀλλοίωσις ἐπιχειρεῖται ὑπὸ τοῦ ἀναγράφοντος τοῦτο· συνεπῶς ἡ μνημονευθεῖσα ἔκθεσις οὐδόλως ἀπηχεῖ ἰδέας τοῦ ἐκπονήσαντος ταύτην ἱστοριογράφου τῆς φιλοσοφίας.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλο τι θὰ ἤδύνατο νὰ παρατηρήσῃ τις, ὅτι δηλαδὴ ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἔργῳ τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου καὶ τινα βιβλία, τὰ ὅποια ἀποδίδουσι τὰ πράγματα καλύτερον (1), διότι προφανῶς αἱ πηγαὶ τῶν ἀνωτέρω βιβλίων εἶναι ὁπωσδήποτε ἐγγύτεραι, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ πνεῦμα τῶν φιλοσόφων.

Γενικῶς εἰπεῖν ἡ δοξογραφικὴ αὕτη ἔκθεσις τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱστοριογράφου τῆς φιλοσοφίας, ἡ ἄνευ κριτικοῦ πνεύματος καὶ ἐκτιμήσεως τῶν πηγῶν δύναται νὰ ἀποτελέσῃ πολύτιμον βοήθημα εἰς τὸν ἱστορικὸν ἐκείνον τῆς φιλοσοφίας, ὅστις θὰ θελήσῃ εἰς τινα τῶν σημείων τῆς προειρημένης συγγραφῆς νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν κριτικὴν αὐτοῦ δύναμιν, ἐλέγχων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ παρεχόμενα στοιχεῖα καὶ συνδυάζων ταῦτα μετ' ἄλλων τινῶν συναφῶν πηγῶν· ἐν συνεχείᾳ οὗτος ἀπαλείφων τὰ ἡμαρτημένα καὶ ἀνευρίσκων τέλος τὴν σχετικὴν πραγματικότητα, ἐξ ἧς θὰ ἐξαγάγῃ νῦν τὰ ἀληθῆ καὶ ὀρθὰ συμπεράσματα, ἀξιοποιεῖ κατὰ τρόπον λυσιτελεῖ τὴν παραδοθεῖσαν φιλόσοφον ὄλην.

Ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος, ὁ ἐκθέτων τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, ἀπλῶς ἱστορικῶς, ἄνευ φιλοσοφικοῦ τινος πνεύματος καὶ ἐπιστημονικῆς μεθόδου, θὰ ἤδύνατο νὰ πλησιάσῃ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐρεῦνης καὶ ἐκθέσεως τῆς ὕλης, τὸν Ἄγγλον ἱστορικὸν τῆς φιλοσοφίας Θωμᾶν Stanley (2) τοῦ 17ου αἰῶνος, ὅστις ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ: *The History of Philosophy*, London 1655 ἐξετάζει καὶ ἐρευνᾷ τὰ πράγματα ἀπλῶς ἱστορικῶς, ἄνευ φιλοσοφικῆς ὕψης καὶ κριτικῆς διαθέσεως (3).

Ἄλλος τῆς φιλοσοφίας ἱστορικὸς, χρησιμοποιῶν διάφορον τοῦ πρώτου μέθοδον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ ἔκθεσιν τῶν προβλημάτων τῆς φιλοσοφίας εἶναι ὁ λατρός Σέξτος Ἐμπειρικός (200—250), ὅστις ἐξῆρσε καὶ ἔδρασεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐν Ἀθήναις, ὑπῆρξε δὲ ἔνθερμος, ὡς γνωστόν, ὁπαδὸς καὶ θιασώτης τῆς νεωτέρας Σκέψεως· ἡ Σκέψις ἐν τῇ γνωσιολογίᾳ οὐδεμίαν ἀλήθειαν ἀποδέχεται καὶ γενικῶς τὸ δυ-

1) Ἦτοι τὸ τρίτον βιβλίον, τὸ περὶ τοῦ Πλάτωνος ἀναφερόμενον πρὸς ἔκδοσιν ἐν Basel 1907· ἐπίσης τὸ περὶ Ἀριστοτέλους (=5, 1) πρὸς ἔκδοσιν ὑπὸ Bywater, Oxford 1879, τὸ περὶ Ἡρακλείτου (=9, 1) πρὸς ἔκδοσιν H. Diels, Berlin 1901 καὶ 1909, ὡς καὶ τὸ περὶ Ἐπικούρου (=10) πρὸς ἔκδοσιν Usener (=Epicurea) Lips. 1887.

2) Περὶ τοῦ Thomas Stanley ἰδὲ ἐν *Philosophisches Wörterbuch* ὑπὸ H. Schmidt ἐκδ. 10η, Stuttgart 1943.

3) Περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου πρὸς Fr. Nietzsche ἐν *Rhein. Museum* 23, 24, 25. Egger, *De fontibus Diogenis Laertii* 1881. ἰδὲ ἐπίσης καὶ Bonnet, *Rhein. Museum*, 32. *Analecta Laertiana. Pars Prima* scripsit Edgarus Martini, Leipzig—Hirschfeld 1899 (=Leipzig stud. τόμ. XIX σ. 73—177). E. Howald, *Handbücher als Quellen des Diogenes Laertius. Philologus* 74 (1917) σ. 119 κ. ἐξῆς. E. Martini, *Zur Handschriftlichen Überlieferung des Laertios Diogenes: Rhein. Museum* 55 (1899) σ. 613. Fr. Nietzsche. *Beiträge zur Quellenkunde und Kritik des Laertius Diogenes* 1870.

νατόν τῆς γνώσεως καθίσταται ἀδύνατον καὶ ἐπιστήμη, ὡς εἰκός, κατ' αὐτὴν δὲν ὑπάρχει. Ἡ ἀρνησις αὐτῆ, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως τοῦ δυνατοῦ τῆς γνώσεως, ἥτις προκαλεῖ τὸν θάνατον τοῦ πνεύματος καὶ τρόπον τινὰ καταδικάζει πᾶσαν ἐνέργειαν αὐτοῦ, ὡς πρὸς τὸ κύρος τῶν ἐπιτευγμάτων αὐτοῦ ἐπιφέρει ἐν τούτοις τὴν κριτικὴν ἔρευναν, ἣ ὅποια ἀπορρέει ἐκ τῆς ὡς ἄνω ἀμφιβολίας. Ὁ Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ (=«Πυρρώνειοι Ὑποτυπώσεις» πρὸς «Δογματικούς» καὶ πρὸς «Μαθηματικούς» ἐκδόσεις I. Bekker, Βερολίνον 1842. H. Mutschmann, Λειψία 1914) παρέχει τὰς δοξασίας τῶν φιλοσόφων δι' ὁξέος κριτικοῦ πνεύματος καὶ ἱκανῆς ἐρμηνείας.

Ἡ ἀνωτέρω μέθοδος Σέξτου τοῦ Ἐμπειρικοῦ, ἣ καλουμένη Σκεπτικὴ, δι' ἧς ἐξετάζει οὗτος τὰ ποικίλα φιλοσοφικὰ προβλήματα κριτικῶς ὁμοιάζει ἐν πολλοῖς πρὸς τὴν μέθοδον τοῦ Γάλλου φιλοσόφου Πέτρου Bayle (1) (1647—1700) ὅστις ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ: *Dictionnaire historique et critique*, τόμοι 4 ἐξετάζει ἐνδελεχῶς καὶ ἐπακριβῶς, πλὴν ἄλλων, κυρίως πάντα τὰ δόγματα τοῦ Πύρρωνος καὶ τοῦ Ζήνωνος.

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος μέθοδος Σέξτου τοῦ Ἐμπειρικοῦ κατὰ τὴν ἔκθεσιν καὶ ἐρμηνείαν τῶν προβλημάτων τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἄλλοιοῖ ἐν πολλοῖς τὰ πράγματα καὶ διὰ τῆς ἰδιουτύπου αὐτῆς κριτικῆς παρέχει ὅλως νέαν εἰκόνα εἰς τὴν φιλόσοφον ὕλην (2).

Τέλος, ὁ ἐκ Στόβων τῆς Μακεδονίας Ἰωάννης Στοβαῖος, ὁ ὁπαδὸς τῆς Νεοπλατωνικῆς αἰρέσεως, ὅστις ἤκμασε περὶ τὸν 5ον μ. Χ. αἰῶνα, καὶ συνέγραψεν, ὡς γνωστόν, τὸ «ἀνθολόγιον» καὶ τὰς «ἐκλογάς» (ἔκδ. C. Wachsmuth—O. Heuse, Βερολίνον 1884—1912, τόμοι 5) ὁ μνημονευθεὶς συγγραφεὺς συνήθροισε κατ' ἐκλογὴν ἐκ 500 περίπου ποιητῶν καὶ φιλοσόφων, ὡς καὶ ἄλλων τινῶν ποικίλας δοξασίας, ἀποτελέσας ἐν εἶδος «Corpus» ἐξ αὐτῶν πρὸς μὲρῶσιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Σεπτιμίου τὸ ἀνωτέρω ἔργον ἀποτελεῖται ἐκ γνωμικῶν καὶ ἠθικῶν ἀποφθεγμάτων, ὡς ἐπίσης καὶ ἐκ θεμάτων φυσικῆς.

Ὁ Στοβαῖος, ἐάν θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἱστοριογράφος τῆς φιλοσοφίας, θὰ ἔδει νὰ καταλεχθῆ εἰς τὴν τῶν ἐκλεκτικῶν Σχολῶν ὄντως ἐκλεκτικοὶ κυρίως καλοῦνται οἱ ἐκλέγοντες ἐξ ἄλλων φιλοσοφικῶν συστημάτων δόγματα ὀρθὰ καὶ σύμφωνα πρὸς τὰς ἀντιλήψεις αὐτῶν καὶ οἵτινες προσεπάθουν δι' αὐτῶν νὰ σχηματίσωσιν ἰδίαν περὶ κόσμου καὶ περὶ βίου θεωρίαν.

Πλήθος κειμένων διαφόρων συγγραφέων, ὧν τὰ ἔργα κατὰ τὸ πλεῖστον εἶχον ἀπολεσθῆ συνθέτουσι τὸ ἔργον τοῦ Στοβαίου, τὸ ὁποῖον τυγχάνει χρησιμώτατον ὡς πηγὴ εἰς τὸν ἱστορικὸν τῆς φιλοσοφίας· βεβαίως ὁ Στοβαῖος δὲν γράφει τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, ὡς ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος, δίκην ἀκρίτου «συνθετικοῦ» ἔργου, οὐδὲ πάλιν ὡς ὁ Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός, ὅστις κρίνει τὰ πάντα κατὰ τὰς δοξασίας τῆς τῶν Σκεπτικῶν αἰρέσεως, ἀλλ' ὁ ἀνωτέρω, ὧν ἐκλεκτικός, προσέφερε κατ' ἐκλογὴν τὰς ἠθικὰς καὶ φυσικὰς δόξας διαφόρων φιλοσόφων οὕτως, ὥστε ὁ ἔρανος οὗτος ὑποβοηθεῖ τὰ μέγιστα τὸν ἱστορικὸν τῆς φιλοσοφίας, διότι οὗτος ἔχει ἤδη ἕτοιμον ὕλικόν χαρακτηρίζον τὰς προθέσεις τῶν ἐκτεθησομένων φιλοσόφων, καὶ μάλιστα εἰς ζητήματα ἀναγόμενα εἰς τὸν κύκλον τῆς ἠθικῆς, φυσικῆς ἴσως δὲ καὶ εἰς ἄλλην τινὰ διδασκαλίαν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι θὰ ἠδύνατο νὰ παρατηρήσῃ τις, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀνωτέρω μέθοδος, ἣ καλουμένη ἐκλεκτικὴ, δύναται νὰ εὕρῃ μιμητὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσο-

1. Περὶ Pierre Bayle ἰδὲ ἐν *Philosophisches Wörterbuch* ἐνθ. ἄνωτ.

2. Περὶ Σέξτου τοῦ Ἐμπειρικοῦ πρὸς E. Pappenheim, *De S. E. Librorum numero et ordine* (Berlin 1874). τοῦ αὐτοῦ *Lebensverhältnisse des S. E.* (Berlin 1875)—L. Haas, *Leben des S. E.* (Progr. Burgh. 1883). τοῦ αὐτοῦ *Über die Schr. d. S. E.* (Freir 1883)—W. Vollgraff, *La vie de S. E.* (Rev. de philol. 1902, σ. 195 κ. ἐξῆς)—W. Heintz, *Studien zu Sextus Empiricus* · *Schriften der Königsberger Gel. Gesellschaft, Sonderreihe*, τόμοι 2, Halle 1932.

φίας τὸν Ἰάκωβον Brucker¹⁾ (1696—1770), ὅστις ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ: *Historia critica philosophiae*, Λειψία 1742—1744, τόμοι 5 (ἐπιτομὴ τοῦ ἀνωτέρω ἔργου ἐν Λειψία τῷ 1747) προσεπάθησε νὰ ἐκθέσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας κατ' ἴδιον πῶς τρόπον πρὸς τὸν ἐκ Μακεδονίας ἱστοριογράφον τῆς φιλοσοφίας (*).

Γενικῶς εἰπεῖν ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος, ὁ Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Στοβαῖος δὲν ἐγένοντο βεβαίως τῆς φιλοσοφίας ἱστορικοὶ τῆς ἀξίας ἐνὸς Ἀριστοτέλους, ἐν τούτοις ὁμοίως τὸ διάφορον ὑλικόν, τὸ ὁποῖον προσεπόρισεν εἰς ἡμᾶς ἕκαστος τῶν ἀνωτέρω καὶ κατ' ἴδιον πράγματι τρόπον ἀποτελεῖ πολύτιμον πηγὴν εἰς τοὺς μελετητὰς τῆς πατρίου ἡμῶν φιλοσοφίας.

Περαίνων τὰς γραμμὰς ταύτας θὰ ἤθελον νὰ προσθέσω τὰ ἐξῆς· ὅτι δηλ. καὶ οἱ τρεῖς τρόποι μεθόδου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν θεώρησιν τῶν προβλημάτων τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἴλιαν ἐπικίνδυνοι· ὁ πρῶτος ἐπὶ παραδείγματος, ὁ καθαρῶς «ἱστορικός» καὶ ἄνευ κριτικοῦ πνεύματος καὶ φιλοσοφικῆς τυχὸν θεωρήσεως προβάλλει τοιοῦτοτρόπως τὰ πράγματα, ὥστε ἡ ἐν γένει ἔρευνα τῆς σήμερον ἔχει τὰς ὀπωσθήποτε αὐτῆς ἐπιφυλάξεις· ὁ δευτέρος τρόπος μεθόδου ἐρεῦνης καὶ μελέτης τῶν πραγμάτων εἶναι μὲν κριτικός, θέτει ὁμοίως πολλὰκις ἐκποδῶν τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα. Διὰ τῆς τοιαύτης ἐπομένως προσωπικῆς κριτικῆς τοῦ κρίνοντος παρέχεται ἱκανὴ δυσχέρεια κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ πνεύματος τοῦ φιλοσοφήματος καὶ οὕτω εἰς τὰ ὑποκειμενικά κριτήρια ἐναπόκειται ἡ εὔρεσις τῆς ἀληθείας (*).

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω συνάγεται, ὅτι οὐδεὶς ἱστορικός τῆς φιλοσοφίας, ὅστις ἀνήκει εἰς τὴν δόγμα καὶ Σχολὴν δύναται νὰ προβῇ ἀνεπηρέαστως εἰς ὀρθὰς καὶ ἀκριβεῖς ἐρμηνείας τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν προβλημάτων, ὡς ἐπίσης οὐδεὶς τῆς φιλοσοφίας ἱστοριογράφος δύναται νὰ ἐκθέσῃ ἀπλῶς τὰ τῆς ἱστορικῆς μόνον ὕλης, ἥτοι βιογραφίας, ἀνεκδοτολογίας, δοξασίας διαφόρων δοξογράφων, ἀδιαφορῶν, ὡς πρὸς τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα τοῦ συγγραφέως, ἢ ἐκθέτων τοῦτο ἀκρίτως καὶ ἄνευ τοῦ ἐνδεικνυομένου πρὸς τὰ μνημονευόμενα ἐνδιαφέροντος.

Ἐπομένως ἡ ἐνδεδεχθῆς μελέτη τῶν πηγῶν, ἡ μετὰ κριτικοῦ πνεύματος, ὡς καὶ ἡ μεθ' ἁρμονίας συνεργασία ἱστορίας καὶ φιλοσοφίας καὶ πρὸ πάντων ἡ ἄνευ πάθους προτίμησις εἰς τινὰ δόγματα καὶ αἰρέσεις δύναται νὰ ἀποδώσῃ ἐρμηνείας ἀπηχούσας ἐξ ὀλοκλήρου τὸ πνεῦμα καὶ τὰς γνώμας τοῦ φιλοσόφου, ὡς καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ.

1) Περὶ Jacob Brucker πρὸς W. Windelband, *Lehrbuch der Geschichte der philosophie*, Tübingen 1950¹⁴ σ. 6 καὶ 383.

2) Περὶ Ἰωάννου τοῦ Στοβαίου πρὸς ἐν *Realencyclopädie*, τόμος IX σ. 2549 κ. ἐξῆς (Hense).

3) Περὶ τοῦ τρίτου τρόπου, τοῦ λεγομένου ἐκλεκτικοῦ πρὸς ἐνθ. ἀνωτ. σ. 207.